

A FILMMEL ÉS RÁDIÓ-TELEVÍZIÓ ADÁSOKKAL KAPCSOLATOS

EGYES SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEK

Virágh Pál V. jh.

POLGÁRI JOGI TANSZÉK

B e v e z e t é s

A filmeknek és rádió-televízió adásoknak igen nagy kulturpolitikai jelentőségük van. Milliók ismereteinek bővítését és százezrek szellemi tevékenysége nyomán létrejött alkotások megismerését teszik lehetővé. A technika előrehaladásával alkalmazási körük egyre bővül, szélesedik. S amíg ezen a téren óriási az előrehaladás, addig a fenti intézmények jogi szabályozása eléggé lemaradott és rendezetlen.

A társadalmi viszonyok jogi szabályozásánál rendszerint az a helyzet, hogy ezek csak másodlagosak, azaz a társadalmi viszonyok változása következtében válik szükségessé a jogi szabályozás, s csak ritkán - napjainkban azonban már egyre gyakrabban - valósul meg az, hogy a nem kívánatos társadalmi viszonyok kialakulását előzetes jogi szabályozással akadályozzuk meg.

A szellemi alkotások terén a jogi szabályozás - amely főképp mint védelmi szabályozás jelentkezik - elég későn alakult ki, jóllehet az igény sokkal előbb jelentkezett. A könyvnyomtatás feltalálása pl. óriási lökést adott a szellemi alkotások terjedésének, ennek ellenére mégis csak a múlt század utolsó harmadában következett be hathatósabb védelmük.

Ez a védelem, amely jogi szabályokban jelentkezett kezdettől fogva hátul kullogot, s a védelemre szoruló társadalmi viszonyok mindegyikének nem tudta azt nyújtani, amit vártak tőle. Ebben kétségkívül nagy szerepe volt és van az ember alkotókészségének, munkájának, mely napról-napra újabb alkotásokat hoz létre, vagy a meglevők továbbfejlesztését valósítja meg.

Gondoljunk pl. a cimbén szereplő technikai vívmányokra. A kezdet-

leges adó-vévő állomásokat, hajózást biztosító parti állomásokat, gigantikus adótornyok és studiók váltották fel. A kezdetleges, füstös kávéházi filmvetítéseket, művészi filmalkotások követték, s három évtized elteltével az eddigi "néma film megtanult beszélni is."¹

A televízió pedig újabb fényes bizonyítéka az ember folyton előrehaladó, új utakat kereső alkotásvágyának.

Az ember alkotókészségének vágóját nem tudta nyomon követni a jogi szabályozás, s ez a filmmel és rádió-televízió adásokkal kapcsolatos szerzői jog területén is érezteti hatását. A szerzői joggal kapcsolatos kérdéseket jelenleg az 1921. évi LIV. tv. szabályozza, amely már elavult és korszerűtlen. Igaz, hogy új szerzői jog törvény készítésének gondolatával foglalkoztak már régebben is (I. BALÁZS P. ELEMÉR: Törvényjavaslat a szerzői jogról c. munkáját, mely 1947-ben lett ugyan kiadva, de 1934-ben készült, így napjaink követelményeinek nyilvánvalóan nem felelhet már meg.)

Nemcsak azért vált csökkentértékűvé, mert a dolgozat tárgyát képező és védelmet igénylő intézményekkel egyáltalán nem, vagy csak részben foglalkozik, a televízióval pedig nem is foglalkozhat, hanem azért is, mert magán hordozza azt a burzsoa szemléletmódot, - ami különben a tőkés társadalom egyik legjellemzőbbje - hogy a szellemi alkotásokat is éppenolyan árucikknek és éppugy a forgalom tárgyának tekinti, mint bármilyen más. Olyan egységes és lehetőleg minden ismert szellemi alkotásra kiterjedő szerzői jogi törvény megalkotása vált tehát szükségessé, amely a több évtizeddel ezelőtt létrejött elődjét korrigálja hiányosságaiban és tükrözi megváltozott jogrendszerünket szocialista jellegében. Elsősorban abban, hogy a szellemi alkotások nem árucikkek többé, hanem a szerzők hatékonyabb védelme, fokozottabb megbecsülése, alkotómunkájuk gyümölcsei élvezetének biztosítása mellett, bizonyos idő elteltével a társadalom féltve őrzött közkincsei.

A megváltozott társadalmi viszonyok és jogrendszer elveit kifejezésre juttató szerzői jogi törvény kodifikációja folyamatban van. Ennek keretén belül először nyernek majd teljes és részletes szabályozást a filmmel és rádió-televízió adásokkal kapcsolatos szerzői jogi kérdések is.²

Alapkérdések

A filmmel és rádió-televízió adásokkal kapcsolatos szerzői jogi kérdéseket nem lehet elkülönítve tárgyalni olyan szellemi alkotások szerzői jogától, amelyek mintegy előfeltételét képezik annak, hogy a rádió-televízió adások megvalósulhassanak, vagy hogy a filmalkotások elkészüljenek.

A szellemi alkotások szerzői számára a szerzői jog személyi és vagyoni jellegű jogokat biztosít. Utóbbi közül legjelentősebb a szerzők értékesítési joga. Ez játszik nagy szerepet az adások megvalósulásában, valamint a filmalkotások készítésénél is.

A szellemi alkotásokra általában, a filmalkotásokra és a rádió-televízió adásokra pedig teljes mértékben érvényes az, hogy ismeretük túlterjed az ország határain, azaz bizonyos értelemben nemzetközi jellegük is van. Védelmük így a határokon túl is követelményként jelenik meg. Ebből a célból és ezt a feladatot szem előtt tartva a múlt század 80-as éveitől kezdve egyezmények jöttek létre, melyek rövid ismertetése az alábbiakban foglalható össze :

Az első egyezményt az irodalmi és művészeti művek védelméről a Berni Unióba tömörült államok hozták létre 1886-ban, melyhez Magyarország 1922-ben csatlakozott. (1922. évi XIII. tv.) Az egyezményt napjainkig már többször módosították. Magyarország részére az 1928-ban Rómában módosított szövege hatályos, melyet az 1931. évi XXIV. tv. cikkelyezett be. 1948-ban Brüsszelben egy diplomáciai értekezlet az egyezményt újra kiegészítette és módosította, azonban ezt Magyarország még nem ratifikálta, így ez reá nem vonatkozik.

Magyarország legelőbb Olaszországgal kötött kétoldalu szerződést a szerzői jogok védelmére. (1891. évi II. tv.)

Ezt követte az Amerikai Egyesült Államokkal kötött egyezmény. (1912. évi LXI. tv.), majd a Dél-Amerikai Államok által – "az irodalmi és művészeti tulajdon tárgyában" – Montevideóban létrehozott egyezményhez való csatlakozás. (1931. évi XXXI. tv.) Fenti egyezmények a részletszabályoktól eltekintve, a védelem szempontjából azt az elvet szögezik le, hogy a külföldi és belföldi szerzők között teljes jogegyenlőség van. Leszögezik,

hogy az egyezményhez csatlakozott ország, s az annak kötelékébe tartozó szerzők, az egyezmény által elfogadott művek tekintetében az Unió bármelyik országában azokat a jogokat élvezik, amelyeket a vonatkozó törvények jelenleg vagy a jövőben belföldiek javára biztosítanak, valamint amelyeket az egyezmény külön megad.

A montevideói egyezmény a védelem szempontjából annak az országnak a törvényét tekinti irányadónak, ahol a művet először közzétették, vagy ahol alkották.

Meg kell még említeni az UNESCO kezdeményezése alapján létrejött Egyetemes Egyezményt is (1952.), melynek célja ugyancsak a szerzői jogok nemzetközi oltalma. Ehhez Magyarország még nem csatlakozott.

Az államok unióba tömörülése mellett találunk olyan nemzetközi szervezetet is, melyben a résztvevők nem államok, hanem szerzői tömörülések, egyesületek, szövetségek, különböző irodák, szövetségek stb, amelyek a saját országukban látják el a szerzői jogok védelmét elsősorban, de szervezeti tagságuk folytán bármelyik más állam hasonló szervével is közvetlen kapcsolatban vannak. Ilyen nemzetközi szervezet a Párizsban székelő :
"Confédération internationale des sociétés d'auteurs et compositeurs."

E rövid áttekintés után nézzük meg a cimben szereplő intézményeket, melyek tárgyalásánál a felmerülő problémák közül csak a legfontosabbakat vesszük szemügyre.

II.

A filmalkotás

A filmalkotás különböző művészeteknek (irodalom, zene, képző- és fotóművészet) rendező irányítása mellett létrejövő szintézise, melyben a magot általában az irodalom, az aláfestést a zene, a látványosságot a képzőművészet, a kifejező eszközt a fotóművészet nyújtja, s mindezek egységberendeződő harmoniáját, melyben mindegyik elveszti önállóságát a rendező valósítja meg.

Az így létrejött új mű, alkotás, amelynek eredeti, egyéni jellege van, s amely szerzői jogi védelemben részesül. Ezt azért kell hangsúlyozni mert nem minden filmet lehet alkotásnak tekinteni, s szerzői jogi védelem-

90.

ben részesíteni. Pl. ha egy film nem nyújt többet, mint közönséges mechanikai rögzítést, akkor ezt nem lehet filmalkotásnak tekinteni. Ha azonban ebben a rögzítésben egy természeti eseménysorozat, vagy egy táj szépsége eredeti fotóművészeti alkotásként jut kifejezésre, akkor már szó lehet filmalkotásról.

Hatályban lévő jogunk nem részesíti a filmet önálló szerzői jogi védelemben. Így rendelkezik: «Mozgófénykép mutatvány alakjában megjelenülő termék» (mozgófényképészeti mű) tartalma szerint (kiem. tőlünk) az írói művekkel, a képzőművészeti alkotásokkal, vagy a fényképészeti művekkel egyenlő védelemben részesül, ha szerzője a cselekmény kitalálásában, vagy a színrealkalmazás és elrendezés módjában, vagy a bemutatott események és ábrázolások csoportosításában, vagy egyéb módon a műnek egyéni és eredeti jelleget adott.» (Szt. 73. §.)

A Berni Egyezmény római szövege már elismeri a mozgófényképészeti mű önálló jellegét leszögezvén, hogy « az utánképzett, vagy alkalmazott mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül a mozgófényképészeti alkotás eredeti mű gyanánt (kiem. tőlünk) részesül védelemben.» (14. cikk, (3) bek.)

A filmalkotásokra vonatkozó szerzői jogi kérdések vizsgálatát legelőszőrűbb azzal kezdeni, hogy mi az, ami jogi szempontból megelőzi létrejöttüket.

1. A filmesítési szerződés

A filmalkotás készítésénél vagy közvetlenül a film számára készült művet használnak fel (pl. forgatókönyv, filmzene) vagy egy más műfajú művet dolgoznak át erre a célra. Az előbbi esetben filmesítési szerződésről van szó, melyben a szerző biztosítja a felhasználás lehetőségét a filmgyár részére, az utóbbinál szcenárium szerződés jön létre, amely az átdolgozásra ad engedélyt (Filmesítési engedély).

A Magyar Tervezet nem tesz különbséget a filmesítési szerződés és a filmesítési engedély között. Részletesen és egyértelműen meghatározza viszont, hogy a filmesítési szerződés milyen jogokat foglal magában. Így rendelkezik: « A megfilmesítési szerződéssel a filmgyár megszerzi a film-

revétel, a területi korlátozás nélküli terjesztés és a nyilvános előadás jogát, továbbá jogot szerez a filmnek más nyelvű felirattal vagy (szinkronizált) hanggal való ellátására. (44.§.(1) bek.)

Az itt felsorolt és fel nem sorolt egyes jogokra a továbbiakban még visszatérünk.

Az engedélyadás legelőbb az írói művekkel kapcsolatban lett leszögezve.(3)

Az engedély megszerzése a nagyobb, vagy kisebb terjedelmű műveknél egyaránt kötelező, sőt akkor is szükséges, ha a műnek csak az alapvető ötletét a szereplő személyek jellemét, vagy a cselekmény vázát használják fel.

A művek megfilmesítésre való átengedése során a következő kérdések merülhetnek fel :

a./ Változtatások eszközölhetők-e a műveken és milyen mértékben?

b./ Hány film megalkotásra van jogosítva a jogot szerző ? Területi vagy időbeli korlát érvényesül-e ?

c./ A filmalkotások elláthatók-e idegen feliratokkal ? Szinkronizálhatók-e ?

d./ Átruházható-e a filmesítési szerződés harmadik személy részére ?

a./ A változtatás elsősorban az írói alkotások eszmei mondanivalóján, célzatán, megoldási módjain, a szereplők jellemén eszközölhetők. Alapvető követelmény azonban, hogy a változtatások a szerző művét ne torzítsák el, mondanivalóját ne tereljék más irányba, ne rövidítsék meg, vagy ne töltsék hozzá olyan részeket, melyek csökkentik a mű értékét, vagy ártanak a szerző hírnevének stb. Természetesen e korlátokon belül minden olyan változtatás megengedett, amely elősegíti, hogy a konfliktusok kifejezettebbek legyenek, hogy az ábrázolási mód kifejezőbb, az egyes szereplők jellege határozottabb, vagy halványabb legyen, egyszóval, hogy a filmszerűség követelményének eleget tudjanak tenni. Ennek érdekében akár új alakok is jelenhetnek meg a vásznon (pl. E. ZOLA : A halott bosszuja c. regénye nyomán készült Thérèse Raquin c. filmben a zsaroló figurája).

A jelentősebb változtatásokhoz, amelyek túllépik a megengedett határt, mindig meg kell szerezni az író hozzájárulását, ez elengedhetetlen, 32.

míg kisebb változtatások esetén a beleegyezést az író nem tagadhatja meg.

b./ A filmesítési szerződés – ellenkező kikötés hiányában – csak egy film alkotására ad lehetőséget. Nincs kizárva viszont, hogy ettől eltérjenek. A szerző, művének filmesítési világjogát is megengedheti, idő és területi korlátozás nélkül. Hasonló rendelkezést tartalmaz az NDK Tervezet 60.§-a is. (4) A Magyar Tervezet is magában foglalja ezt lényegileg, amikor a területi korlátozás nélküli terjesztést lehetővé teszi. (44.§, (1) bek.)

c./ Ugyancsak a filmesítés jogához, de a nyilvános előadáshoz és forgalombahelyezéshez is tartozik annak eldöntése, hogy a már létrejött filmalkotás ellátható-e idegen feliratokkal, illetve szinkronizálható-e?

Itt szintén az írók védelme nyomul előtérbe az által, hogy alkotásuk művészi értékét és színvonalát, mely a létrejött filmalkotásban még csorbitatlan, rossz fordítással nehogy tönkretegyék. Ezért az engedélyadás itt is feltétel, melyet a szerzők meg is adnak vagy már a filmesítési szerződésben, vagy akár külön is.

d./ A megszerzett filmesítési jogot harmadik személy részére sem részben, sem teljesen átruházni nem szabad. Ez a rendelkezés gátat vet annak, hogy a filmesítési joggal rendelkező, harmadik személy részére átruházhassa jogosultságát. A szerzőknek nem közömbös az, hogy alkotásuk kinek a kezébe kerül.

Amikor szerződést kötnék egy meghatározott személlyel, egyúttal bizalmukat is átruházzák, hogy alkotásuk művészi színvonalát a készülő új alkotás nem fogja csorbitani. Egy esetleges átruházást megengedő rendelkezés viszont azt a veszélyt rejténé magában a szerzők vonatkozásában, hogy műveik olyan személyekhez kerülnének, akikkel különben nem kötöttek volna szerződést.

2. A filmesítés időtartama

Mint fentebb már szó volt róla a filmesítési szerződéssel az egyes szerzők – összes szerzői joguk megtartása mellett – a vállalkozónak (gyártónak) átruházzák műveik felhasználási jogát, rendszerint egy filmalkotás céljára. Ezzel a gyártó kizárólagos jogot szerez arra, hogy meghatározott időn belül a filmalkotást elkészítse.

Ennek az időtartamnak védelmi- és biztosító jellege van. A gyártó védi azért, hogy a meghatározott időn belül a szerző (szerzők) más részére nem ruházhatja át a filmesítési jogot, a szerzők, illetve szerző részére pedig azt biztosítja, hogy a meghatározott idő elteltével ismét visszaszerzi szerződéskötési jogosultságát. Az időtartam mértéke általában 4 év, de belföldi szerzői jogi törvények magasabb (pl. zsl.szl. szjt. NDK Tervezet) illetve alacsonyabb (SZU szjt.) időtartamot is ismernek.

Csehszlovákiában 5 évre szól a scénáriumszerződés. (Csehszl. szjt. 47. §.) Ha azonban a szerződés megkötése napjától számított 3 éven belül a filmet nem készítik el, a szerző visszaléphet a szerződéstől. Ez azonban nem érinti a tiszteletdíjra vonatkozó igényét. (48. §.)

A NDK Tervezet szerint „Ha az előállító a filmesítési jog átruházása után 10 éven belül nem állítja elő a filmet, vagy előállítás után 10 éven belül nem mutatja azt be nyilvánosan, a filmesítési jog visszaszáll a szerzőre. Mindkét határidő szerződéssel megrövidíthető” (Tervezet 62. §.)

E szabályozásokkal nem tudunk mindenben egyetérteni.

A Csehszlovák szjt. szerinti lehetőséget, hogy 3 év után – ha a film nem készül el – a szerző visszaléphet, nem tartjuk indokoltnak, mikor 5 év a szerződésben megállapított időtartam a mű filmalkotás céljára történő felhasználásának. Felvételi nehézségek, anyagi tényező befolyása esetleg kihatolhatja, illetve késleltetheti a film végleges elkészítését. Ugyanakkor nincs mindig szükség egy film elkészítésénél olyan sok időre, ami ne lehetné lehetővé, hogy a még hátralévő két év alatt ne készülhessen el a már esetleg készülőfélben lévő film. Véleményünk szerint tehát valamelyik időpont feleslegesen van megadva, mert a törvény szövege úgy is értelmezhető, hogy 3 év alatt a gyártó köteles elkészíteni a filmet, különben a szerző a szerződéstől visszaléphet. Ekkor viszont az 5 éves terminus megadása felesleges, még ha a visszalépés a szerző kezére is van bízva.

Az NDK Tervezet megoldása a 10 éves határidő vonatkozásában – amely szerződéssel bár megrövidíthető – nem nyújt kellő védelmet minden esetben a szerzőknek. Egy további rendelkezés ugyanis azt mondja, hogy „eltérő megállapodás hiányában – az előállító nem köteles arra, hogy az

az átadott művet a film előállításához felhasználja. (Tervezet 53. §.(2) bek.)

Előfordulhat tehát az az eset, hogy a szerző 10 évig kénytelen várni a filmesítési jog visszaszállására csak azért, mert az előállító esetleg időközben megváltoztatja tervét, s emiatt a jogot átruházó szerző hírneve, alkotói tevékenységének elismerése csorbát szenved.

Mindezeket figyelembe véve véleményünk szerint a filmesítési szerződés időtartamát a filmnovella, illetve a regény alapján készült forgatókönyv szempontjából is egységesen és kogens szabállyal kellene lehetőleg rövid időben megállapítani. Ez érdeke mind a szerzőnek, mind a gyártónak, s a jelenlegi monopol helyzet is lehetővé tenné az ilyen megoldást. Ha tehát a filmesítési joggal az előállító a meghatározott időn belül nem élne, akkor a filmesítési jog visszaszállna a szerzőre, azaz újboli filmesítésre használhatná fel. A szerzői jogdíjat, illetve annak egy részét természetesen ettől függetlenül köteles lenne megadni a vállalkozó. A Magyar Tervezet a szerződés időtartamát 4 évben állapította meg. Lehetőséget ad azonban arra, hogy a szerző elálljon a szerződéstől, ha a filmgyár a filmrevitelt nem kezdi meg, vagy megkezdi ugyan, de azt méltányos határidőre nem fejezi be. (44. §. (2) bek.)

A rendelkezés alap gondolatával egyetértünk, a méltányos határidő kifejezéssel azonban már kevésbé. Nemcsak azért, mert ez a legtöbb esetben megfoghatatlan, s alapjában véve relatív fogalom, hanem azért is, mert hazai viszonyainkat alapul véve, gyakorlatiatlan is.

3. A filmalkotás védelmi ideje

Jelenleg a filmalkotások védelmi ideje rendezetlen, ami abból adódik, hogy szerzői jogi törvényünk a filmet tartalma szerint részesíti védelemben.

Ha tehát fényképészeti műnek tekinthető a film, akkor az azt megillető védelemben részesül (15 év), ha pedig írói, vagy képzőművészeti alkotásnak, akkor a jelenleg is érvényesülő 50 év a védelmi idő.

A filmalkotás önálló szellemi alkotásnak való elismerése így a védelmi idő tekintetében is módosítást igényel. Több szocialista államban pl. Lengyelországban (Lengyel szjt. 27. cikk (2) bek.), Csehszlovákiában (Csehszl.

szjt. 69. §.), Szovjetunióban (Szerzői jogi Irányelvek II. cikk.), Bulgáriában (Bulgár szjt. 19. §. (3) bek.) a védelmi időt 10 évben állapították meg. Ez azt jelenti, hogy 10 éven át a film bemutatásától, vagy a naptári év első napjától kezdve a filmhez felhasznált művet másik filmalkotás céljára igénybevenni a gyártó vállalat engedélye nélkül nem lehet.

Ugy gondoljuk, nálunk is követhető a fenti szabályozás, hiszen 10 év alatt az egyébként igen nagy összegbe kerülő filmek előállításai költségei megtérülhetnek, s 10 évvel hosszabb védelmi idő már csak azért sem lenne indokolt, mivel a televízió egyre fokozottabb terjedése, bizonyos közönségelvonó hatást is gyakorol a filmszínházakra, ami a filmek forgalmi időtartamára is csökkenő hatást gyakorol. ⁵

4. Nyilvános előadási jog

Az elkészült filmalkotás nevelés, ismeretterjesztés, szórakoztatás, s nem utolsósorban a kiadások megtérülése céljából a nagyközönség elé kerül. A nyilvános előadással kapcsolatban a film elkészítésénél igénybevett művek szerzőinek azonban további jogai vannak. Így: engedélyadás a játszásra, valamint játszási jogdíj iránti jogosultság. Leginkább a zeneszerző és az író van itt különösen érdekelve.

Jelenlegi jogunkban – a Kuria állásfoglalása nyomán – a film alkotói közül, csak a zeneszerző engedélyét kell külön megszerezni a film nyilvános vetítéséhez, így játszási jogdíjra is természetesen csak ő tarthat igényt.

A külföldi szerzői jogi törvények másképp rendezik ezt a kérdést.

Csehszlovákiában pl. a film nyilvános előadásáért a zeneszerző, író, képzőművész és fényképész (Csehszl. szjt. 9. §. (2) bek.), a Szovjetunióban és Romániában az író és zeneszerző kap játszási jogdíjat. A szerzők a nyilvános előadásra szóló engedélyt a filmesítési szerződéssel ruházzák át a gyártóra. Így rendelkezik az íróra és zeneszerzőre nézve a Román szjt. (34. §.). A Francia szjt. (17. cikk. (3) bek.) és a Lengyel szjt. 49. cikkben is ugyanezt fejezi ki annyi különbséggel, hogy ez csak ellenkező kikötés hiányában áll fenn. A Lengyel szjt. szövegezése szerint: „A mű filmre való átdolgozására adott engedély –ellenkező megállapodás hiján – jogot ad a film nyilvános előadására” (Lengyel szjt. 49. cikk.).

Nálunk ennek az elvnek a keresztülvitelét csupán az nehezíti meg.

hogy a zeneszerzők a filmre rögzített zene nyilvános előadási jogát nem ruházhatják a gyártóra, mert általában a zeneszerzők kivétel nélkül tagjai annak a szerzői tömörülésnek, amely nemzetközi szövetségben is működve a zeneszerzők művei után a nyilvános előadási szerzői jogdíj beszedését is végzi (Szerzői Jogvédő Hivatal), s amelynél a tagsági minőség lényegében azzal veszi kezdetét, hogy a szerzők minden létező és leendő művük nyilvános előadási jogát a tömörülésre átruházzák.⁶

Véleményünk szerint a nyilvános előadás során felmerülő kérdések rendezését úgy kellene megoldani, hogy a zeneszerző mellett a játszási jogdíj megillesse a filmalkotás további szerzőit is – természetesen megfelelő arányban. Indokolatlan ugyanis az, hogy ugyanazon alkotáshoz felhasznált szellemi alkotások szerzői közül csak egy kapjon külön játszási jogdíjat, mikor az egységes filmalkotásban a felhasznált zenemű – önállósága és elválaszthatósága ellenére is – csak egy részi képez az egészhez viszonyítva.

A nyilvános előadás jogát nálunk is célszerű lenne ha a filmesítési szerződésben ruháznák át a szerzők, illetve zeneszerzők esetében a Szerzői Jogvédő Hivatal – minden esetben játszási jogdíj ellenében.⁷

5. A filmalkotás szerzője

Egyike a legrégebbi és legvitatottabb kérdéseknek, a film témakörében. Eltérő vélemények jöttek létre ezzel kapcsolatban, s napjainkban sincs egységes álláspont.

Mielőtt egy-két álláspontot ismertetnénk, rá kell mutatnunk ezek forrására.

« A film rendkívüli gazdasági erőt igénylő, összetett művészi alkotás, amely a legkülönbözőbb művek alapján, számos művészi tevékenységnek összefogott kifejtése alapján jön létre ».⁸

Ha a film írói műből, vagy szindarabból készült, azt át kell dolgozni forgatókönyvvé, amely a védelem szempontjából szintén önálló írói alkotásnak minősül. A filmben a diszletek egész sorozata nyer felhasználást, amelyek szerzői jogi védelemben részesülő képző- és ipar-

művészeti tevékenységet igényelnek. Napjaink filmalkotásai mind zenei alkalmassággal, sokszor a szereplők által is énekelt, vagy játszott zeneszámmal készülnek. Különösen nagy szerepe van a filmalkotás létrejöttében a rendezőnek, operatőrnek, dramaturgnak, s nem utolsósorban a nagy számú színészgárdának.

E sokféle tényező volt a kiindulópontja azoknak a nézeteknek, melyek szerint: minden jelentősebb személyt, akik a filmalkotás létrehozásában szerepet játszanak, szerzőknek kell tekinteni. Más álláspont szerint szerzőnek a scenáriumíró és a vállalkozó, vagy csak a rendező tekinthető. Volt ahol csak a vállalkozót tekintették szerzőnek.⁹ Sok helyen nem is szabályozták ezt a kérdést, így Magyarországon sem.

A film szerzőjére vonatkozó nézetek mint említettük, ma sem egységesek, van azonban egy pont, ahol sok hasonlóság mutatkozik.

Az elkészült önálló filmalkotás forgalombahelyezése, nyilvános előadása, a befektetett tőke visszaszerzése, elsősorban a filmvállalatot érinti. Ezért a gyártó vállalat saját érdekében, a vele szerződéses viszonyban lévő további intézmények pedig a forgalmi- és jogbiztonság, valamint a praktikuság érdekében azt tartják a legcélszerűbbnek, ha egy természetes, vagy fizikai személy van a filmalkotás szerzői jogával felruházva. A törekvés tehát az volt, hogy egy kézben összpontosuljon a film szerzői joga, – legalább is a külső, szerződéses kapcsolatokban – mert zűrzavarra vezetett volna a jog szétaprozódtsága a filmet ténylegesen létrehozó különböző szerzők között.

Napjainkban a filmalkotások szerzői joga vagy törvényi engedély folytán, vagy származékosan ugyan, de a gyártó vállalatra van ruházva.

Jogunkban származékosan száll át a film szerzői joga a gyártóra úgy, hogy az egyes szerzők értékesítési jogukat ruházzák át a gyártó vállalatra. Ez fejeződik ki egy 1934-es kuriai ítéletben is: „Azoknak szerzői joga, akik a mozgófényképészeti mű létrehozásán közreműködnek (feliratokat szerkesztő dramaturg, a fényképész, a rendező, stb.) a filmvállalatra száll, már annak a szerződésnek folyamányaképp, amellyel kötelezettséget vállaltak a mű előállítására, s csupán a mozgófényképészeti műhöz felhasznált írói és

zeneművek szerzőinek szerzői joga száll a Szjt. 74. §-ára való tekintettel csak átruházás folytán, az átruházás korlátai között a vállalkozóra » (Kir. Kuria 1684/1934, 1934. nov. 30 JAKAB.)¹⁰

Csehszlovákiában a film szerzői joga a gyártót illeti meg (Csehszl. szjt. 9. §.). Lengyelországban a mozifilmek átdolgozásának szerzői joga illeti meg a filmet készítő vállalatot (Lengyel szjt. 13. cikk.), a Szovjetunióban a filmet megjelentető vállalkozó a szerző. Az NDK Tervezet szerint ha a filmet vagy filmhez hasonló művet valamely üzem állít elő, azt kell szerzőnek tekinteni. (Tervezet 10. §. (1) bek.) Angliában is a gyártó jogosult a filmmel fennálló minden szerzői jogra (Angol szjt. 13. cikk (4) bek.). Franciaországban a vállalkozót csak akkor illeti meg a szerzői jog, ha a mű szerzője, vagy egyike a 14. cikkben felsorolt szerzőtársaknak¹¹. Bulgáriában pedig a mozgóképszínházak vezérigazgatóját illeti meg a szerzői jog (Bulgár szjt. 16. cikk.)

A fejlődést szem előtt tartva úgy gondoljuk nálunk is helyes lenne törvény erejével átruházni a filmgyártó vállalatra a filmmel kapcsolatos szerzői jogot harmadik személyek irányában, anélkül, hogy belső viszonylatban a szerzőtársak jogai csorbát szenvednének.

Még ebben a kérdésben viszonylag nemzetközi ajkon is egységes az álláspont, addig belső viszonylatban a filmalkotás megvalósításában szerepet vivő személyekkel kapcsolatban már eltérőbbek a nézetek. Ezek egy része közvetlenül, más része közvetetten vesz részt a film elkészítésében. Utóbbiakhoz tartoznak pl. az író, a forgatókönyv író, a filmnovella írója, a zeneszerző, képzőművész, de a filmskicc és filmexposé szerzője is.

A két utóbbival kapcsolatban elterjedt a nézetek, bár a többség amellett van, hogy ezeket is megilleti a szerzői jog. A Kelet-Német Legfelsőbb Bíróság egy 1959-ben hozott ítéletében megtagadta a filmskicc és filmexposé szerzőinek szerzői jogát, mondván, hogy azok nem rendelkeznek a tudományos forma minimumával.

BÜSCHEL szerint ezeket nem lehet kizárni a szerzői jog védelme alól, mivel az exposé, . . . kivétel nélkül, a töredék filmskiccek sok esetben a személyes formaképzés valamilyen minimumát felmutatják.¹²

A szocialista államok törvényei is rendelkeznek ezekkel kapcsolatban s a szerzői jogot megadják fenti szerzők részére. A Lengyel szjt. pl. így rendelkezik: «A szerzői jog tárgyát képezik nemcsak a véglegesen befejezett művek, hanem ezek tervei, vázlatai, skiccei, tervrajzai, modelljei és tervezetei is» (Lengyel szjt. 4. cikk.).

A skicc és filmexposé szerzőinek ... akiknek valóban eredeti és egyéni alkotásuk van - véleményünk szerint is indokolt megadni a szerzői jogot.

A filmalkotás létrehozásában közvetlenül közreműködő személyek igen nagyszámuak. Ezek közül csak a rendezővel, operatőrrel, képző- és iparművésszel foglalkozunk. Az előadóművészekről - tekintettel, hogy a rádió-televízió adások során is nagy jelentőségük van - ismétlések elkerülése végett ott teszünk róluk említést.

A rendező és az operatőr, de a képző- és iparművész is ha nem is olyan jellegű alkotással járulnak hozzá a filmhez, mint az írók, vagy zeneszerzők, eredeti, alkotó tevékenységük, meglátásuk során - mely a rendezésben, a felvételekben, illetve tervezésben és kivitelezésben jut kifejezésre - feljogosítja őket arra, hogy szerzőknek tekintsük.

Helyzetüket a törvények nem igen szabályozzák. A Francia szjt. 14. cikk (2) bek. 5. pontja a rendező szerzői jogát elismeri oly módon, hogy az ellenkező bizonyításáig a vélelem az, hogy a kollaborációban létrejött mozgófényképészeti mű szerzőtársának kell a rendezőt is tekinteni.

Nálunk a Kuria olyan álláspontra helyezkedett, hogy a rendezőt és operatőrt megilleti a szerzői jog, és ezeknek a filmalkotással kapcsolatos szerzői joga a gyártó vállalatra száll át, a mű előállítására vonatkozó kötelezettségvállalásukat tartalmazó szerződésben. Az átruházás folytán természetesen át nem ruházható személyiségi jogaikat megtartják.

A rendező és operatőr, a képző- és iparművész, valamint a filmalkotás elkészítésében szerepet vivő többi személy a gyártó vállalattal általában munkaviszonyban áll. Így a rendező és az operatőr szempontjából el kell döntenünk, hogy mint szerzők milyen viszonyban vannak a gyártó vállalattal s hogy alkotásuk szerzői joga kit illet meg.

A Kuria állásfoglalását ezzel kapcsolatban fentebb már láttuk. Napjainkban ugyancsak lényegesnek mutatkozik a kérdés eldöntése, amit az idevonatkozó gazdag – de nem egyértelmű – bírói gyakorlat is alátámaszt.

A munkaviszonyban álló szerzőkkel kapcsolatosan van olyan ítélet, amely azt mondja, hogy a dolgozót az általa munkakörén belül készített művel kapcsolatban szerzői jogdíj rendszerint nem illeti meg (Áf. II. 21.490/1955. sz. ítélet), vagy hogy a munkaviszony alapján készített fénykép szerzői joga a munkáltatót illeti meg (Áf. 20.082/1956. sz. ítélet).¹³

Ezekkel ellentétes elvet juttat kifejezésre egy másik határozat, amely leszögezi, hogyha a szerző hivatali kötelességénél fogva alkotta művét, s ezért meghatározott körben való felhasználás esetén szerzői jogdíjat nem is követelhet, a máshol való felhasználás esetén a szerzői jogdíjat ki kell részére fizetni. (Pf. II. 24.018/1955. sz. hat.)¹⁴

Egyes szocialista országok szerzői jogi törvényei is foglalkoznak a kérdéssel s nagyjából azonos szabályozást adnak, Csehszlovákiában: a munkaviszony alapján, az abból folyó kötelezettség teljesítéseképpen alkotott művek tekintetében az intézmény, a szerző beleegyezése nélkül felhasználhatja és ingyenesen terjesztheti is a művet, az átadástól számított 2 évig. (Csehszlovák szjt. 19. §.)

A Bolgár szjt. is hasonlóan rendelkezik, csupán annyi eltérés van, hogy a 2 éves korlátozási idő csak a kiadásra vonatkozik – amit viszont már díjazni kell. (Bulgár szjt. 15. §.)

Romániában a munkaviszonyban álló szerzők által készített alkotást, a munkáltató szervezet, a tevékenységével szorosan összefüggő célra, a szerző beleegyezése nélkül is felhasználhatja, de csak az erre megállapított szerzői díj kifizetése mellett és a szerző személyiségi jogainak sérelme nélkül (Román szjt. 16. §.)

A Szovjetunióban törvényi rendezés nincs erre vonatkozóan. Van azonban olyan álláspont felé hajlás, hogy a munkaviszonyban álló szerzőt is megilleti a szerzői jog. (pl. SZEREBROVSKIJ).

Véleményünk szerint a szerzői jogot minden munkaviszonyban álló szerző részére biztosítani kellene úgy, hogy

1./ ha a szerző munkaköri kötelezettségként állította elő a művet és a munkáltató tevékenységével szorosan összefüggő célra használja, akkor meghatározott ideig – amint láttuk a szocialista országokban ez 2 év – csak személyiségi jogaival rendelkezne a szerző.

2./ Ha pedig nem a munkaköréből fakadó kötelezettségként állította elő a művet, vagy az így előállítottat a munkáltató szerv tevékenységével szorosan összefüggő célra használja, akkor a szerzői jog teljes egészében, időkorlát nélkül a szerzőt illetné meg.

III.

Rádió – televízió adások

Az 1921. évi LIV. tv. nem rendelkezik az ezekkel kapcsolatos kérdésekről. A rádió ekkor még a technikai csodák és nem a gyakorlatban is érvényesülő technikai eszközök körébe tartozott, ezért szabályozását teljesen mellőzték, a televízióval kapcsolatos kérdéseket pedig későbbi felfedezése miatt nem is szabályozhatták.¹⁵

A bírói gyakorlat terjesztette ki később a szerzői jogi védelmet a rádióban sugárzott művekre, leszögezvén, hogy a művek rádión történő közlése a mechanikai előadás céljára szolgáló készülékre való átvitelrel azonos, s mint ilyen, szerzői jogi védelemben is részesül. Ez azt jelentette, hogy a szerző beleegyezése nélkül a rádió nem sugározhatott semmiféle művet. Ezt fejezi ki a Berni Egyezmény római szövege II/a cikkének (1) bekezdése: „Irodalmi vagy művészeti mű szerzőjének kizárólagos joga van arra, hogy művének a nyilvánossággal rádió útján közlését megengedje.”

Ez a szerzők számára biztosított kizárólagos engedélyezési jog a gyakorlatban nehézkesnek és megvalósíthatatlannak bizonyult a rádióadások szempontjából. Az ilyen szabályozás akadályozta a zavartalan műsorszolgáltatást, s bizonyos értelemben függő helyzetbe is hozták a szerzők a rádió-társaságokat.

A rádió fokozatos terjedése, kiemelkedő politikai és kulturális jelentősége másfajta szabályozást igényelt. A törekvés az volt, hogy minél szélesebb körben és minél szabadabban lehessen felhasználni a rádióadások céljára a szerzők műveit. Ennek érdekében számos állam törvényi

102,

engedély formájában szabályozta ezt a kérdést.

Magyarországon mivel jogszabályi rendezés a fejlődés során ezzel kapcsolatban nem született, így a jelenleg érvényesülő megoldást ismer-
tetjük.

A tényleges helyzet napjainkban az, hogy a Magyar Rádió és Televízió a szerző engedélye nélkül, de a jogdíj megfizetése ellenében sugározhat bármilyen művet, ha azt valamilyen módon már nyilvánosságra hozták. Ugyanez vonatkozik a különböző nyilvános rendezvények rádió közvetítéseire is. Utóbbi esetén közömbös az, hogy a mű első közlése történik a nyilvánossággal.

Jelenleg a szerző engedélyét csak akkor köteles megszerezni a Magyar Rádió és Televízió, ha valamely szerzővel egy meghatározott mű elkészítésére szerződést kötött. Elyenkor a mű elkészítésére vonatkozó szerződésben szerzi meg a rádióban, illetve televízióban való közléshez az engedélyt.

Az engedélyszerzés nyilvánvaló másik esete a nyilvánossággal még nem közölt művek tekintetében áll fenn.

A törvényi engedély, a fejlődés kezdeti szakaszával ellentétben, ma már általánosnak mondható. A szocialista államok többsége is ezt a megoldást követi. A Lengyel szjt. 50. cikke, a Román szjt. 13. §. d./ pontja, a Csehszlovák szjt. 18. §-a, az NDK. Tervezet 33. §.(1) bekezdése, a Bolgár szjt. 9. cikke mind lehetőséget adnak jogdíj fizetés ellenében a már közzétett művek rádióval való sugárzására, illetve televíziós közvetítésére, anélkül, hogy a szerzők személyiségi jogait megsértenék.

A törvényi engedély azonban csak a mű változatlan, eredeti alakban történő közvetítésére vonatkozhat. Amennyiben a rádió, illetve televíziós közvetítés a mű átdolgozását kívánja meg, s ezért közvetítésre alkalmas állapotba kell hozni, akkor ehhez már a szerző beleegyezését is meg kell szerezni. Méltánytalan lenne s a szerzők alapvető érdekét sértené az a lehetőség, ha megkérdezésük nélkül átalakíthatnák, megváltoztathatnák műveiket, még ha a rádió vagy televíziós közvetítés céljából is.

A szocialista államok közül egyedül Lengyelországban találunk olyan

szabályozást, amely lehetőséget ad a szerző beleegyezése nélkül is a mű átdolgozására, vagy közlésre alkalmassá tételére. Erre azonban csak indokolt esetben és csak a Minisztertanács engedélyezésével kerülhet sor. (Lengyel szjt. 16. cikk. 1. §. (2) bek. illetve 2. §.)

A törvényi engedéllyel kapcsolatban felmerül az a kérdés, hogy a filmek televíziós közvetítésére is kiterjedjen-e ?

A szocialista államok szerzői jogi törvényei ezekre is kiterjesztik,

Véleményünk szerint, a fejlődést is figyelembe véve, mely szerint a televízió mindinkább berendezkedik a híradó-filmek gyártásán túl az egyéb filmalkotások készítésére is, a kérdés kevésbé lesz jelentős, mint esetleg napjainkban. Különben a filmalkotások televízióban történő vetítésére vonatkozó törvényi engedély fenntartását indokoltnak tartjuk.

1. A szabadfelhasználás

A rádió és televízió részére a szabad felhasználás - a szükséges körben - minden államban biztosítva van. Elsősorban a hírlapi cikkeket és nyilvános beszédeket lehet felhasználni, valamint azokat a műveket, illetve azok egyes részeit, amelyek a napi eseményekről szóló hírszolgálat keretében a nyilvánosság tájékoztatása céljából kerülnek sugárzásra, vagy bemutatásra. Szabadon lehet közvetíteni a nyilvános kiállításokat is a Televíziónak. (Pl. képzőművészeti, fotóművészeti kiállításokat.)

Ha azonban a közvetítés nem nyilvános kiállításról történik pl. műteremből vagy alkotóházból, akkor a szerző, illetve szerzők beleegyezése feltétlenül szükséges.

A rádió adások további vizsgálata során azt tapasztalhatjuk, hogy az adások nagy része általában zeneművek sugárzásából áll. Ezek nem a szabadfelhasználás alapján kerülnek közvetítésre, de itt tartjuk indokoltnak megemlítésüket.

A zeneművek egyrésze a zenei kisjogok körébe tartozik (szimfonikus zene, népi zene, tánc stb.). Ezek sugárzási jogát a rádió a Szerzői Jogvédő Hivataltól szerzi meg általán. összeg ellenében. A kisjogokat meghaladó sugárzáshoz a szerzők feltétlen hozzájárulása szükséges.

Ha az a kisjog

A külföldi szerzők műveinek sugárzási jogát ugyancsak a Szerzői Jogvédő Hivataltól szerzi meg a Magyar Rádió és Televízió. Ez azért lehetséges, mert a Magyar Szerzői Jogvédő Hivatal tagja a bevezetésben már említett "Confédération internationale des sociétés d'auteurs et compositeurs" nek, mely az egyes országok szerzői jog védelmével foglalkozó szerveinek tömörülése. E Confédération-nak négy osztálya van, melyek a színpadi művekkel, a színpadon kívüli nyilvános előadások jogával, valamint a mechanikai jogokkal foglalkoznak. E háromnak tagja a Magyar Szerzői Jogvédő Hivatal. A negyedik osztály az írók egyesületeinek föderációja, melynek a Magyar Írók Szövetsége a tagja.

A külföldi szerzők viszonylatában tehát ilyen közbenső szerv segítségével bármely külföldi szerző művének sugárzási jogát meg lehet szerezni. A jogdíj ugyanezen az úton jut el az egyes szerzőkhöz.

2. Rögzítési jog

Nagy jelentőségű kérdés a mechanikai eszközökről történő rádió-televízió közvetítés szabályozása is, mivel a technika fejlődésével a rögzítési módok különböző fajok alakultak ki. Napjainkban a rádióadások zöme hanglemezről, illetve hangszalagról történik, s nem lehetetlen, hogy rövidesen a televíziós adások egy része is előzetes filmszalagra rögzítés útján fog majd közvetítésre kerülni.

Amennyiben a rögzítés nem jelentene többet egy egyszerű technikai megoldásnál, melyet kényelmi, vagy a művészeti színvonal emelése érdekében alkalmaznánk, úgy a rögzítéssel s az ezt követő u. n. halasztott adással nem lenne probléma. A rögzítés azonban nemcsak ezekért történik, hanem sokszor ismétellen is közvetítik a rögzített művet s nem egyszer a nemzetközi műsorcsere kapcsán ki is cserélik.

Jogosan követelték tehát az egyes szerzők, hogy a rögzítés joga is engedélyükhöz legyen kötve - s mivel a társaságok ezzel jelentős anyagi kiadástól mentesülnek - így mechanikai szerzői jogdíjban is részesüljenek.

A szerzők ez irányú törekvése sikerrel is járt. A nyugati országokban általában rendezett ez a kérdés, a szerzői tömörülésekkel való

megállapodás értelmében, de van, ahol törvény szabályozza ezt, Franciaországban pl. a szjt. úgy rendelkezik, hogy az adási engedéllyel nem száll át a rögzítés joga – kivéve ez alól bizonyos törvényben szabályozott eseteket. (Francia szjt. 45. cikk, (2) bek.)

A szocialista államokban a kérdés rendezése a következő képet mutatja :

Romániában a szjt. 35.§. (2) bek. a NDK-ban pedig a Tervezet 66. §. (3) bekezdése leszögezi, hogy a sugárzási szerződés megkötésével a rádió, illetve televízió jogot nyer arra, hogy a művet sugárzás céljára rögzítsék. Az ilyen példányok ismételt sugárzás céljára is felhasználhatók. A jogdíj tekintetében is pozitív rendelkezések találhatók. Csehszlovákiában és a NDK-ban a mechanikai jogdíjat megkapják a szerzők. Lengyelországban a Lengyel Rádió nem fizet a szerzőknek mechanikai jogdíjat.

A rögzítéssel kapcsolatosan a Berni Egyezmény római szövegének brüsszeli módosító konferenciáján is élénk vita volt. A konferencia végső álláspontját a II/A cikk (3) bekezdése tükrözi, mely így hangzik : „Ellenkező kikötés hiányában az az engedély, amelyet a szerző a jelen cikk (1) bekezdése alapján megad,¹⁶ nem foglalja magában azt a további engedélyt, hogy a rádió által sugárzandó művet hanghordó vagy képhordó készülékre felvegyék”. Nem zárja ki azonban az egyezmény, sőt kifejezetten megengedi, hogy az egyezményes államok belső törvényhozása olyan rendelkezéseket bocsáthassanak ki, amelyek feljogosítják a sugárzást végző vállalatot arra, hogy saját eszközeivel és saját sugárzásai számára „efemer” hang- vagy képfelvételeket készítsen – mondja tovább az egyezmény ide vonatkozó része.

A brüsszeli szöveget hazánk még nem ratifikálta, így nálunk a rögzítéshez az 1921. évi LIV. tv. 6. §. 9. pontja értelmében a szerző beleegyezése feltétlenül szükséges.

A módosítás ezen a téren is követelményként jelentkezik jogunkban. Véleményünk szerint ha a Rádió-Televízió a közvetítési jogot már megszerezte, akkor a rögzítési jog is meg kell, hogy illesse, természetesen a rögzítési díj elismerése mellett. Igaz, hogy a rögzítéssel a külföldi szerzők vi-

106.

szonylatában ez deviza többletkiadást jelent, s a belföldi szerzők felé is többletkiadást, azonban figyelembe véve a közvetítések igen nagy, sok esetben nemzetközi jelentőségét, a szerzők fokozottabb megbecsülésére való törekvést, úgy gondoljuk, jobban eleget tesz e követelménynek a Rádió-Televízió és a szerzők magas szellemi tevékenységének szebb elismerését adja azáltal, ha nem megvonja, hanem teljesíti rögzítési díj iránti igényüket. A részletszabályozás feladata aztán az, hogy a rögzítési díjat összhangba hozza az ismételt adások utáni díjigénnyel.

Az egyszerre történő párhuzamos alkalmazást mi sem ajánljuk, Figyelembe véve azonban azt, hogy a rögzítést általában máskor is felhasználják, ezért fő szabályként azt kellene kimondani, hogy a rögzítésért minden szerzőnek jár jogdíj – beleértve egy meghatározott számú ismétléshez való jogosultságot is – s csak az ezt meghaladó adások után járma külön ismétlési díj a szerzőknek.

Bár nem közvetlenül a rádió-televízió adások szerzői jogával kapcsolatos a következő probléma, mégis említést kell róla tennünk. Ez a magnetofonszalagra magánkörben történő rögzítés kérdése.

A magnetofonkészülékek és szalagok kereskedelmi árusítása lehetővé teszi azt, hogy bármely elhangzott adást a magánszemélyek otthonukban rögzítsenek. Ezáltal megdőlt az a korábbi álláspont, hogy a szerzői jog megsértésének határt szab minden személy magánlakása. A szerzői jogok megsértése egyre nagyobb mértékben történik tehát a családi körben, mely a szerző jogos érdekeinek csorbitásával jár.

A szerzők jogainak ilyen irányú megsértése s a szerzők védelemben való részesítése a Német Szövetségi Köztársaság Legfelsőbb Biróságát egy döntés hozatalára indította. A döntés szerint „minden gyáros és kereskedő, aki magnetofonfelvevő készüléket elad, figyelmeztetni köteles vevőjét arra, hogy a magánkörben történt zenei felvétel oltalmazott zeneműről magnetofonszalagra csak akkor jogos, ha a zeneszerzők arra hivatott szervezettől a felvevő személy előzetesen engedélyt szerez, a megfelelő szerzői jogdíj kifizetése ellenében.”¹⁷

Ami a döntés lényegét illeti a szerzők védelme szempontjából gya-

korlatilag hasznavehetetlen. A vásárlók tetszésére bízni az engedély megszerzését azt jelenti, hogy a szerzők védelme továbbra is megoldatlan maradt. Lehet, hogy túl szélső álláspontot foglalunk el az emberi becsületesség kétségbevonásával e téren, de az ilyen szabályozást még akkor sem találjuk megnyugtatónak.

Amennyiben nálunk is történik bizonyos szabályozás ezzel kapcsolatban, úgy véljük helyesebb lenne, ha a magnetofonszalagok hosszúságához igazodóan a Szerzői Jogvédő Hivatal által megállapított méltányos, átlánszerű összeget már az eladási árba bekalkulálnák s már eleve így hoznák forgalomba a szalagokat, különben a szerzők védelme megvalósítatlan marad. A kérdés ilyen megoldása sokkal egyszerűbb, praktikusabb, s ami a fő biztonságosabb. Gondoljuk csak el mi lenne, ha minden egyes magnetofonszalagot vásárló - feltételezvé, hogy legalább egy oldalomban részesülő darabot rögzíteni fog - a Szerzői Jogvédő Hivatalhoz fordulna engedélyért.¹⁸

3. A hangszóró

A rádió adások további felhasználásához tartozik a rádió által sugárzott művek hangszórón keresztül történő nyilvános előadásának jogi helyzete is. Gyakran előfordul, hogy vendéglátó vállalatok, üzemekben, üdülőkben, eszpresszókban, táncos összejöveteleken, vagy bármely más helyen (fodrászüzletekben, kiállításokon, strandokon, ruhabemutatókon, tereken stb.) a rádióadásait hangszórón keresztül a közönség szórakoztatására használják fel. Az üzemeltető vállalatok ezzel anyagi haszonra tesznek szert, még akkor is, ha a szolgáltatott zenéért ellenértéket nem követelnek. Kétségtelen ugyanis, hogy a zenének közönségcsábító hatása van, s ha ez a zene nem egy szerződött zenekartól származik - amely kiadást jelentene - hanem a rádió adásából, nyilván megtakarítást jelent a vállalat részére.

A rádió adásainak hangszórón át történő felhasználásánál nem feltétel az, hogy közvetlen haszonszerzésre irányuljon. Elengedhetetlen azonban az, hogy a felhasználás nyilvános helyen történjen, amiből viszont már a közvetett haszonszerzés szinte szükségszerűen következik.

Az állandó bírói gyakorlat szerint az szjt. 49. §-ának alkalmazása szempontjából nyilvánosnak számít minden olyan előadás, amely a családiasság,

háziasság körén tulmegy. Ezek alátámasztására szolgáljanak a következő példák : Védett zeneműnek a kiállítási helyiségben rádión keresztül történt sugárzását nyilvános előadásnak kell tekinteni. (Áf. IV. 21995/1957. sz.)

Az üdülőttelep közös kulturtermében lévő gramafon és rádió használata a részvételre jogosítottak nagy számánál fogva a családiasság, vagy háziasság fogalmát meghaladja. Az engedély nélküli előadás tehát sérti a szerzői jogot (Áf. V. 20.312/1954. sz.)

A zeneművek előadásának az alperes KTSZ által gyakorolt módja az szjt. 49. §-ában meghatározott szerzői jogot megsértette, mert az ilyen módon való közvetítés a családiasság, háziasság körét meghaladta. A szerzői jog sérelme szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a rádió készülék az alperes üzlethelyiségének lemezzel elválasztott abban a részében volt elhelyezve, ahol az alkalmazottak öltözködtek és tisztálkodtak. Nem vitás tény, hogy az üzlethelyiség egyetlen helyiségből áll, a rádió hangszórója útján közvetített zeneműveket az üzlet vendégei zavartalanul hallgattak, így az őket is szórakoztatta. Ez a szórakozás pedig alkalmas az üzem látogatottságának növelésére, s ezért a szerzői jog megsértése fennáll. (Áf. II. 23.142/1957.)¹⁹

A példák további sorozatát abbahagyjuk. Ezekből is kiviláglik élesen az a szakirodalomban is elfogadott álláspont, hogy a színművek, zenészművek, zeneművek rádió útján való közlésére adott engedély elvileg nem foglalja magában szükségképpen a műnek hangszóró útján a családiasság, háziasság keretein túlmenő nyilvános előadásra vonatkozó jogát is, hanem ehhez a szjt. 49. §-ára is tekintettel külön (önálló) engedély kell.²⁰

A Berni Egyezmény brüsszeli szövege II/A cikkének 3. pontja akként rendelkezik, hogy " az irodalom és művészet alkotásainak szerzőit megilleti a kizárólagos jog, hogy engedélyezzék műveik tekintetében a rádió által eszközölt sugárzás nyilvános közlését, hangszóró vagy más szerkezet útján, mely alkalmas jelek, hangok vagy képek közvetítésére."

Bár a nálunk kialakult gyakorlat tökéletesen megfelel de lege ferenda szempontjából is, sőt mondhatjuk, hogy zömmel minden államban a szerző engedélyéhez van kötve a rádión közölt művek további, hangszórón át tör-

ténő sugárzása a nyilvános közönség számára, mégis akad olyan állam, ahol nem így van. Lengyelországban a hangszóró és más hasonló berendezések tulajdonosainak a szerző külön hozzájárulása nélkül is joguk van a művet berendezéseik útján közölni, még abban az esetben is, ha a szóbanforgó berendezések nyilvános helyen vannak. (Lengyel szjt. 50. cikk.)

A helyes megoldás kétségkívül az, ha a hangszórók útján nyilvánosan közölt rádióadásokat a szerző, illetve rajta keresztül a Szerzői Jogvédő Hivatal engedélyéhez és a jogosan járó díj megfizetéséhez kötik.

Gyakran előfordul, hogy a rádió és televízió adóállomások átveszik egy másik adóállomás egész műsorát, vagy annak egy részét. Ilyen esetben az átvevő állomásnak elég megszerezni az adóállomás beleegyezését. Igaz, hogy ez így nincs kimondva törvényben, de végső soron a rádió televízió állomások az általuk sugárzott művek tekintetében az engedély folytán quasi szerzőknek minősülnek, így adásaik felett bizonyos rendelkezési jogot is gyakorolhatnak, pl. műsorukat másik adó részére átengedhetik.

Az Angol szjt. 14. cikk (1) bek. a./ és b./ pontja kifejezetten leszögezi, hogy a szerzői jog áll fenn minden a Brit Rádió Közvetítő Testület vagy a Független Televíziós Hatóság által az egyesült királyság bármely helyéről, vagy e szakasz alá eső bármely más országban készült televíziós rádió leadáson, illetve hangrádió leadáson.

Ilyen álláspontra úgy gondoljuk nem helyezkedhetünk.

A filmgyárral kapcsolatos megoldás mely szerint azt a sok elvi és gazdasági szempont figyelembevételével a szerzőnek tekintjük, nem alkalmazható a rádió-televízió társaságra is. Nem csak azért, mert itt tulajdonképpen nem jön létre új alkotás, hanem azért is, mert az adás kapcsán kialakult különböző jogi helyzetekben - pl. hangszóróval, vagy magnetofonszalaggal kapcsolatban - a rádió társaság pl. semmi szerepet nem játszik. Olyan esetekben viszont, amikor a rádió-televízió társaság közvetlen érdekelt abban, hogy műsora teljes egészében vagy részben egy másik adó műsoraként is szerepeljen, az általa megszerzett jogosultságot és műsor összeállítást elsődlegesen nyilván ő maga és nem valamely szerző vagy érdekvédelmi szerv fogja engedélyezni. (Más kérdés az, hogy belső vi-

110.

szonylatban hogyan intézi el a szerzőket, vagy előadóművésszel ezt a kérdést. (A NDK Tervezetben pl. más rádióállomás részére a rádió vagy televízió sugárzásait az előadóművészek (a Tervezetben szölisták) engedélyével szabad csak felhasználni, (Tervezet 79 §. (1) bek. a./ pont.)

4. Az előadóművészek

A filmalkotásokban és a rádió-televízió adásokban is nagy számban vesznek részt előadóművészek, akiknek helyzete a szerzői jog körében elég tisztázatlan. Jogszabály nincs is, amelyik az előadó művészek személyével foglalkozna. A személyük körüli vita középpontjában elsősorban az a kérdés áll, hogy szerzőknek tekinthetők-e és így a szerzői jog megilleti-e őket.

A Kuria állásfoglalása, mely az előadóművészek tevékenységében bizonyos átdolgozói minőséget ismert el, végeredményben inkább ahhoz volt közel, hogy az előadóművészeket szerzőknek tekintette. (K. P. I. 1333/1935. sz.)

Ezzel szemben a további álláspontok kifejezetten tagadják az előadó-művészek ilyen minőségét.

BALÁS P. ELEMÉR: pl. a szerzők és előadóművészek közötti különbséget az intuición megjelenési módjában látja. Szerinte az előadóművészt is vezetheti intuición és ilyen esetben a produkció felül is emelkedhet az általános újraalkotáson, azonban ez a pillanattal el is hal, szemben a szerzői jog alapját képező intuiciónnal, mely állandóan hat, mindenki által és minde-nütt érzékelhető.²¹

SZÁLAI EMIL véleménye az, hogy "Az előadóművész nem alkot, nem "szerez", hanem munkát végez ... ha magas szellemi fokot is"²²

PALÁGYI RÓBERT szerint: "Az előadóművész bármilyen kiváló színvonalon is áll produkciója, sohasem teremt új művet, azt csak vissza-adja, közvetíti, tolmácsolja a közönség felé."²³ Ezzel szemben pl. egy mű szerzője mondja, "Mindig bizonyos tartalommal bíró és határozott formában megjelenő művet alkot. Ez a mű meg van rögzítve és mint alkotás ismételt-en többszörözhető, nyilvánosan előadható."²⁴

Végeredményben produkciót lát az előadóművészek teljesítményében-

-művészi játékában - ami jogi méltatást érdemel ugyan, de a szerzői jogon kívül.

E felfogások után törvényi rendelkezésünk hiányában nézzük meg a nagyon megfontolandó NDK Tervezet ide vonatkozó szabályait, mely szólisták és együttesek címszó alatt a rokonjogok körében, mint teljesítményvédelmi jog kerül tárgyalásra.

A Tervezet szerint szólistának kell tekinteni pl : a karmestereket, szólóénekeseket, és a hangszeren játszó szólistákat, színészeket, rendezőket, szavalóművészeket, magántáncosokat, és artistákat. (76. §. (2) bek.)

A Tervezet 76. §. (1) bek. alapján olyan művésznek az egyedi teljesítményét, aki szólistaként nyilvános bemutatás, vagy nyilvános előadás során fellép, illetve közreműködik, csak beleegyezésével lehet felhasználni : b./ rádió, illetve televízió sugárzás céljára,

c./ film előállítása céljára

Az (1) bek. megfelelően irányadó az együttesek teljesítményére is (pl. színház, zenekar, énekkar), beleértve a művészileg közreműködőket is, ilyen esetben azonban elég az együttes vezetésének a beleegyezése. (76. §. (3) bek.)

A szólista még akkor is ha a 76. §. értelmében a felhasználáshoz hozzájárul, kifogást emelhet teljesítményének minden olyan felhasználása ellen, amely művészi jóhírnevének ártalmára van. (77. §.)

A Tervezet a teljesítményi védelmi jog megsértéséről és időtartamáról is rendelkezik. A teljesítményi jog megsértése esetén a jogosult díjazást igényelhet. Ha pedig a sérelem vétkesen következett be, akkor abbahagyást és a polgári jog általános szabályai szerint kártérítést követelhet. (85. §. (1) (2) bek.)

A teljesítményi védelmi jog időtartamát a Tervezet 10 évben állapította meg. A jogosult halála után a teljesítmény védelmi jogokat jogutódai gyakorolják. (86. §. (1) (3) bek.)

A szocialista államok közül Csehszlovákia szintén szabályozást ad az előadóművészekkel kapcsolatban, ez azonban sokkal szűkszavubb, s

a szerzői jogon belül történik a szabályozás. A Magyar Tervezetben is találhatók rendelkezések az előadók védelméről (51. és 52. §.), bár nem olyan mindenre kiterjedőek mint az a NDK Tervezetben láttuk.

Jelentősége azonban kétségkívül megvan, mert hazánkban lényegében ez az első olyan szabályozás, mely ha kívánalmat hagy is maga után, de mégis bizonyos vonatkozásokban védelmet nyújt az előadók részére. Igaz, hogy ez a védelem elsősorban személyi jellegű (pl. hozzájárulás a forgalombahozatalhoz, nyilvános előadás céljára történő rögzítéshez, távollevők részére történő közvetítéshez, - ilyenkor a név feltüntetésének és a torzítás elleni védelem jogának megadásával, 51. §. (1) bek. a /, b / pont illetve 52. §.) továbbá, hogy az előadás rögzítéséért, illetve továbbításáért csak kétség esetén ad a díjazáshoz jogosultságot (51. §. (3) bek.), hogy védelmi időről, öröklésről egyáltalán nem tesz említést - mégis rendelkezései előremutatóak, haladóak.

Ami az egész kérdés lényegét érinti - anélkül, hogy a részletszabályozásra kitérnénk - véleményünk szerint a következőkben foglalható össze:

Az előadóművészeket a személyiségi jogok feltétlen megilletik. További jogosítványaik - különös figyelemmel a NDK Tervezet gondos és körültekintő szabályozására - mint pl. engedélyadás, fellépti díj védelemhez való jog, védelmi idő, öröklés biztosítása, arra enged következtetni, hogy lényeges különbség nincs a szerzői jog és teljesítményi jog - ha úgy tetszik előadóművészek - joga között. A szabályozás tartalmi különbözősége döntő lehetne az elhatárolásnál, ami viszont itt lehetetlen a hasonlóság miatt. Ha az előadóművészeknek is biztosítani kell jogi védelmet, ami teljesen indokolt is, s ha ez a védelmi szabályozás szinte majdnem ugyanazokat a jogokat nyújtja mint a szerzői jog a szerzői jog alanyainak, akkor lenni kell egy olyan közös tulajdonságuknak, mely végeredményben a szabályozás kiindulópontját képezi. Ez a közös tulajdonság pedig véleményünk szerint az, hogy az előadóművész is alkot eredetit, egyénit a maga módján. Nem művet, hanem egy eredeti sajátos alakítást (játékban, mozgásban, szavaltban, éneklésben vagy más egyében), ami éppúgy maradandó és állandóan ható, éppúgy rögzítésre, többszörösítésre alkalmazható és nyilvánosan is előadható.

mint bármely mű.

Éppen ezért egy megfelelő szint elérésétől függően az előadóművészeket is meg kell, hogy illesse a szerzői jog.

Végezetül még két problémakörrel foglalkozunk - mintegy összefoglalásképp - tekintettel, hogy ezek az eddig tárgyaltakra közösen jellemzőek.

Az egyik a védelmi idő, a másik a szerzői jog megsértésének és következményeinek rövid áttekintése.

V.

A védelmi idő

Védelmi időn azt az időtartamot értjük, melyet a szerző életében, halála után pedig meghatározott ideig örökösei élveznek a szellemi alkotások felett.

A filmalkotások védelmi ideje már tisztázott, azonban az alapját képező írói és zenei alkotások, illetve a rádió és televízióadások hasonló alkotásainak védelme ideje még tisztázatlan.

Hatályos jogunk a védelmi időt a szerző életére és halála után 50 évben állapította meg. (Sztj. II, §.)

Ha szerzőtársak közösen hozták létre az alkotást, akkor a védelmi időt annak a szerzőtársnak a halálától kell számítani, aki a legtöbbet túlélt. (Sztj. II, §.)

Hasonlóan van szabályozva a védelmi idő a Berni Egyezmény hazánkra hatályos - római szövege szerint is (7. cikk. (1) bekezdés), de megadja a lehetőséget, hogy az egyes államok belföldi viszonylatban 50 évnél rövidebb időben állapíthassák meg a védelem időtartamát. Ilyen esetben azonban a rövidebb védelmi időt biztosító állam szerzője más egyezményes országban sem élvezhet hosszabb védelmi időt.²⁵ (7. cikk (1) és (2) bek.)

Az UNESCO védnöksége alatt létrejött Egyetemes Egyezmény a védelmi időt 25 évben szabályozta

Fejlődésünk jelenlegi szakaszán a szellemi alkotások nagyobb védelme, a szerzők különös megbecsülése a társadalom elsőrendű feladata lett. E fokozottabb védelem tényleges megvalósítása mellett azonban egyes szocialista országokban kezdetét vett egy olyan folyamat, mely a védelmi idő jelentős csökkentésére irányul.

A fokozottabb védelem megvalósítására nincs befolyással a védelmi idő csökkentése, nem áll ellentétben ezzel.

A tőkés államok jogszabályai, melyek a védelmi időt minél magasabban igyekeztek megállapítani, a szellemi alkotásokban is tőkét láttak. A szerzői jogot elsősorban hasznosítható jogosítványnak tekintették,

Az ilyen felfogás szocialista társadalmunkban idegen. A szerző vagyoni joga nem tőkét jelent napjainkban, hanem a munkája után megérdemelt társadalmi ellenértéket biztosító jogosítványt, mely a szerzőt feltétlenül megilleti. Ez az ellenérték a jogdíj, mely munkabért, tiszteletdíjat, megbecsülést foglal magában.

A védelmi idő csökkentése természetesen nem azt jelenti, hogy a szerzők alkotásai ezután kevesebb védelemben részesülnének, vagy hogy jobban ki lennének téve a szabad felhasználással járó esetleges csorbításoknak, hanem csupán a vagyoni jogi jogosítványok csökkennek időben, ami viszont teljes összhangban van társadalmunknak azzal a törekvéssel, hogy a munkánélküli jövedelemszerzést a lehető legszűkebb körre szorítsa. A szellemi alkotások védelme a védelmi idő lejártával társadalmunk közvetlen feladata, mely a szellemi alkotásokat mint a társadalom közkincsait tartja nyilván már létrejöttük pillanatától kezdve.

A szocialista államok védelmi szabályozásai nem mutatnak egységes képet az időtartam tekintetében. A Csehszlovák szjt. (65. §.(2) bek.) és az NDK Tervezet (37 §.(1) bek.) jelenleg is 50 éves védelmi időt fogadott el. A Román szjt. (6 §.(1) bek. d./ pont) ugyancsak megtartja az 50 éves védelmi időt, de csak a leszármazó vonatkozásában. Minden továbbbi örökös 15 évig élvezheti a szerzői vagyoni jogokat (6. §.(1) bek. c./ pont). Ha utóbbi esetben az örökös kiskorú, a 15 év eltelté után is, teljes cselekvőképességéig, vagy felsőfoku tanulmányainak befejezéséig, legfeljebb azonban 25 éves koráig - élvezheti a szerzői vagyoni jogokat (Román szjt. 5. § (3) bek.)

A védelmi idő következetesen csökkentett formáját a szovjet és a lengyel szjt. tükrözi. A Szovjetunióban a szerző halála után 15 év, Lengyelországban pedig 20 év a védelmi idő.

A fenti szabályozásokat figyelembe véve úgy gondoljuk, hogy nálunk a védelmi idővel kapcsolatban a következő szempontokat kellene figyelembe venni: A védelmi időt indokolt nálunk is leszállítani és időtartamát az örökösöknek megfelelően differenciálni. Az Egyetemes Egyezményt figyelembe véve helyesnek tartanánk ha 25 évben lenne szabályozva a védelmi idő. Ennél rövidebb időtartam esetén magunk állítanánk akadályt az Egyetemes Egyezményhez való csatlakozásunk elé, mellyel jelentős nemzetközi, kulturális együttműködésről mondanánk le.

Jóllehet tőkés államok hozták létre s jelenleg a szocialista államok közül csak Csehszlovákia a tagja, úgy gondoljuk, nincs különösebb akadálya, sőt inkább csak előnye lehet ha Magyarország is csatlakozna hozzá.

A védelem szabályozását a következőképpen gondoljuk:

1. Az özvegy haláláig, illetve újabb házasságkötéséig (a bolgár szjt-hoz hasonlóan 18. cikk (1) bek. b./ pont.)

2. A felmenők életük tartamára,

3. A szerző leszármazói és minden további örökös pedig 25 évig részesülne védelemben,

Egyes törvényekben, így a román szjt-ben tilos az újraöröklés az u.n. „további örökösök” körében, a bolgár szjt. szerint pedig egyaránt tilos bármely öröklésnél (18. cikk (2) bek.)

Ezeket a megoldásokat nem tartjuk helyesnek. A bolgár megoldás nagyon leegyszerűsíti a kérdést, amikor minden további öröklést kizár, s ezáltal véleményünk szerint mélyen megsérti az örökhagyó rendelkezési szabadságát, a román szabályozás pedig ott ahol megtiltja a fentiekben túl figyelmen kívül hagyja azt, hogy sok esetben az örökhagyó akinek családja nincs, vagy már nincs, olyan személyt nevez meg örökösének, aki számára esetleg éppen olyan mint a leszármazó, vagy házastárs (pl. jóbarát, élettárs, stb.) Indokolatlan tehát elvenni tőlük az amugy is csökkentett védelmi időn belül, az örökölt, elsősorban vagyoni jogok feletti rendelkezési szabadságot.

A védelmi idő lecsökkentésének s a további részletszabályozás kidolgozásának követelménye, egyik megoldásra váró feladata szerzői jogunknak.

mely különösebb akadályba úgy gondoljuk nem ütközik. A Magyarországra hatályos Berni Egyezmény római szövege is lehetővé teszi – amint már fentebb láttuk – hogy rövidebb védelmi időt állapítson meg bármelyik állam belső törvényhozása, s az Egyetemes Egyezményhez való csatlakozással is csak közelebb jutánk e kérdés megoldásához.

V.

A szerzői jog megsértése és következményei

Tételes jogunk elsősorban az írói művekre állapítja meg a szerzői jog megsértését²⁶, s ezeket alkalmazza a többi védett műre is, bizonyos eltérésekkel. A szerzői jog megsértésének büntető – és polgári jogi jogkövetkezményei vannak. Hatályban lévő jogunk a büntető jogi jogkövetkezményeket is a szerzői jog körében tárgyalja. (I. szjt. 18. és 20. §.) ami nem helyes. A büntető rendelkezéseknek a büntetőtörvénykönyvben van a helyük, a polgári joghoz tartozó szerzői jog körében csak a polgári jogi szankciók kerülhetnek tárgyalásra.

A BTK. már ennek szellemében jár el, amikor a 306. §. a./ pontjában a szellemi alkotások megsértői számára büntető rendelkezést tartalmaz.

A szerzői jog megsértésének és az ahhoz fűződő polgári jogi szankciónak különösképpen két esetével találkozhatunk gyakran. Ezek : a személyiségi és vagyoni jogok felróható, valamint objektív megsértése.

A személyiségi jogok megsértéséről – tekintettel, hogy a dolgozatban a személyiségi jogokkal nem foglalkoztunk – nem kívánunk itt sem említést tenni.

A vagyoni jogok felróható megsértése esetén a jogsértőt kártérítési kötelezettség terheli. Ezt minden törvény leszögezi, a mérték tekintetében azonban igen ritkán rendelkeznek. Általában a szerző vagyoni kárát szokták reparálás képpen megítélni, ami egyenlő a jogosulatlan felhasználásért kapott ellenértékkel, valamint további bizonyított kárának megtérítésével.

Itt reparálás történik ugyan, de ez a prevenció szempontjából nem elegendő annál is inkább, mivel a büntetőjogi szankció alkalmazására az esetek zömében – kivéve a bitortlás súlyosabb eseteit – nem kerül sor.

Igy a jogsértő, aki felróhatóan járt el, bizonyos hátrányt szenved ugyan, de ez erkölcsi hátránynál többet nem jelent.

Ilyen enyhe szabályozás valósággal táptalajt ad a jogsértőnek, ezért a határozottabb, a preventív és regresszív szempontokat is figyelembe vevő szabályozás halaszthatatlanná vált. Ez a törekvés tükröződik a Csehszlovák megoldáson is, amikor úgy rendelkezik, hogy "a mű jogtalan felhasználásával okozott kár megtérítése helyett kárpótlás követelhető a mű jogos felhasználásáért járó szerzői tiszteletdíj kétszeres erejéig." (Csehszlovák szjt. 64. §. (3) bekezdés.)

Ez a rendelkezés, bár kétségkívül többletet tartalmaz a korábbi megoldásokhoz viszonyítva, s egy helyes elvet félig jól meg is old, mégsem mondható a legszerencsésebb szabályozásnak.

Hibája elsősorban az, hogy nem teszi kötelezővé a kétszeresre menő kárpótlás érvényesítését, hanem azt csak mint lehetőséget említi meg, másodsorban pedig az, hogy amennyiben ezt a kétszeresre menő összeget érvényesíti, akkor ezt az összeget a jogsérelmet szenvedőnek adja oda - mintegy fájdalomdíjként.

Ilyen megoldás, a különben feltétlen védelemre jogosult szerzőt munkanélküli, illetve többletjövedelemhez juttatja, amelyet nem kapott volna meg pl. akkor, ha a törvényes keretek között ő maga hasznosítja művét. Jelen esetben tehát a két társadalomra egyaránt káros magatartás közül, melyek kiküszöböléséért harc folyik, az egyiket felszámoljuk a másik táplálására, holott a feladat az volna, hogy mindkettő létezését a minimumra szorítsuk.

Felvetődik a kérdés, hogy hogyan lehetne az ilyen eseteket megoldani úgy, hogy a visszatartó hatás is és a reparálás is megvalósuljon.

A Csehszlovák helyes elvi, de helytelen gyakorlati megoldását alapul véve úgy gondoljuk, hogy a jogsértőt a kártérítésen felül, de ehhez igazodó pénzüsséggel kellene sújtani. Igaz, hogy ez büntetőjogi megoldásra emlékeztet, mert független az okozott kártól, de nem büntető bíróság alkalmazza. Ugyanakkor viszont igen jelentős a preventív hatása, s emellett adott esetben szükségtelenné teszi a jogsértőt esetleg indokolatlanul súlyosan sújtó büntetőjogi következmények kimondását, bár e két típusú szankció együttes

113

alkalmazása elvileg nem kizárt.

A Magyar Tervezet akként rendelkezik, hogy ha a jogsértés a felhasználónak felróható, akkor a kár megtérítésén túl a szerzőt megillető díjnak megfelelő összeget az állam javára kell megítélni. (55. §. (2) bekezdés b./ pont)

Ez a rendelkezés alapjaiban téves.

Az ügyész indítványára a bíróság azt a szolgáltatást mondja a Ptk. ide vonatkozó miniszteri indokolása az állam javára ítélni meg, amely a tiltott, a dolgozó nép érdekeibe, vagy a szocialista együttélés követelményeibe ütköző szerződéskötő, a megtévesztő, vagy jogtalanul fenyegető, továbbá az egyébként csalárd módon eljáró félnek járna vissza.²⁷

Ilyenről viszont itt egyáltalán nincs szó.

De nincs szó juttatott szolgáltatásról sem, holott az állam javára történő marasztalásnak ez az alapja. A juttatott szolgáltatást kell az állam javára megítélni, melyre a csalárdul eljáró fél már nem érdemes, s mellyel a másik fél pedig e rendelkezés hiányában jogtalanul gazdagodna.

A szerzői jog felróható megsértése esetében egészen másról van szó. Jogellenes magatartásból fakadó kár és az ezt követő kártérítés az alap, amely a reparációt szolgálja, s egy járulékos, bíróság jellegű további szankcióról, mely a prevenciót képviseli. Ezt azonban azért, mert az az állam pénztárába kerül, nem lehet azonosítani a teljesen más alapokon nyugvó állam javára történő marasztalás intézményével.

A vagyoni jogok objektív megsértése akkor valósul meg, ha a jogsértés fel nem róható módon történt. Ilyen esetekben kártérítés nem lehetséges. Az esetleges jövedelmet azonban amelytől a szerző elesett, követelheti, mégpedig a gyakorlat alapján, melyre a Ptk. miniszteri indokolása is utal, jogalap nélküli gazdagodás címen.²⁸

A Lengyel szabályozás ugyancsak a gazdagodási keresetet alkalmazza objektív jogsértés esetén. (Lengyel szjt. 56. cikk.)

Az NDK Tervezet szerint csak abban hagyást és a felhasználás díjazását, valamint helyreigazítást lehet követelni. (Tervezet 73. §. (1) illetve (3) bekezdés)

Véleményünk szerint figyelemreméltó ez a megoldás s egyszerűbb, jobb mint amire a Ptk. indokolása a gyakorlatot is figyelembe véve lehetőséget ad. Objektív jogsértés esetén ugyanis a jogsérelmet szenvedő tulajdonképpen csak attól az összegtől esik el ha egyáltalán van kár amit akkor kapna, ha a felhasználásra, vagy értékesítésre például ő adott volna engedélyt. Ennél szélesebb körű pl a gazdagodás mértékére vonatkozó ténymegállapítás sokszor bonyolult, nehézkes, s véleményünk szerint indokolatlan is. A keresetet tehát amit jelenleg jogalap nélküli gazdagodás címén nyújthat be a szerző helyesebb lenne, a bár véletlenül, de objektíve jogellenesen eljáró személy ellen kártalanítási keresetként benyújtani, amely összecszerüen a jogszerű felhasználás esetére megállapított szerzői díjhoz igazodna.

Paul Virágh

Sur certaines questions du droit d'auteur relatives
aux films, à la radiodiffusion et la télévision

L' étude analyse du point de vue théorique et pratique les problèmes du droit d'auteur relatifs aux films et aux émissions de radio et de télévision.

Elle donne une définition de l'oeuvre cinématographique et traite en détail du contrat d'adaptation, de la période de l'adaptation de la période de protection de l'oeuvre cinématographique, du droit de représentation publique et de la question de savoir qui peut être considéré l'auteur de l'oeuvre cinématographique.

Examinant les émissions de radio télévision, elle analyse les problèmes du droit d'utilisation libre, du droit de fixation et les problèmes relatifs aux haut-parleurs et aux acteurs dramatiques.

Enfin, elle traite de la période de protection ainsi que de la violation du droit d'auteur et ses conséquences

J e g y z e t e k

1. Pánczél Lajos : Az övenéves mozi. (É. h. nélkül) 13. p.
2. Időközben a kodifikátorok munkájukat befejezték, s már a törvény tervezet is elkészült. A már korábban elkészített dolgozatunkba ezért a Tervezetet teljes egészében nem tudtuk beépíteni, s csupán a legszükségesebb helyeken teszünk erre utalást.
3. Az első filmesítési szerzői jogi per Oscar Messter ellen irányult, melyet Karin Michaelis a világhírű dán író indított "Veszedelemes életkor" c. regényének engedély nélküli megfilmesítéséért. A per az író nyereségével végződött. Az ítélet az író keresetével egyezően hangsúlyozta és leszögezte, hogy az író műve nem lehet szabad préda a film számára sem, s hogy ilyen esetben a szerző engedélye mindig szükséges.
4. Ha a filmesítési szerződés, vagy a mintaszerződés nem tartalmaz eltérő rendelkezést, a film előállítója megszerzi a jogot, hogy a szerző művének felhasználásával előállított filmet - akár szinkronizálva, vagy idegen nyelvű feliratokkal ellátva - helyileg és időbelileg korlátlanul terjeszthesse és nyilvánossan bemutathassa. (Világterjesztési jog)
5. Az itt kifejtettek alapján éppen ezért túlzottnak találjuk a Magyar Tervezet 47.§-ának rendelkezését, mely szerint a film szerzői jogi védelme a gyártás évét követő 25 évre terjed ki. Nyilván az alapul szolgáló művekre tekintettel - a védelmi idő egysége érdekében történt az ilyen szabályozás - de ezt ennek ellenére indokolatlannak tartjuk.
6. V. ö. dr. Palágyi Róbert : A magyar szerzői jog zsebkönyve Budapest 1957. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 49. p.
7. A Magyar Tervezet 44. §. (1) bekezdése már ezt rögzíti.
8. Dr. Palágyi Róbert : A magyar szerzői jog zsebkönyve. Bp. 1957. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 25. p.
9. Így rendelkezik pl. az 1926-os Lengyel szjt., az előbbiekre vonatkozóan pedig az 1926-os Csehszlovák szjt.
10. Győri-Kallós : A mozgófényképészeti művek szerzői joga Bp. 1938. 69.p.
11. Az ellenkező bizonyításig az a vélelem, hogy valamely mozgófényképészeti mű mely kollaborációban jött létre, szerzőtársai a következők :
  1. a szöveggényv (szcenárium) szerzője,
  2. az átdolgozás szerzője,
  3. A filmen kimondott szöveg szerzője,
  4. a film számára készített zene, akár szöveges, akár szöveg nélküli szerzője,
  5. a filmrendező
- A francia szjt. 14. cikk (2) bekezdése
12. " A skicc leírja a főkonfliktust és ábrázolja a cselekményt nagyvonalakba

az exposé a cselekmény ábrázolása, mely a film eszközével lesz ábrázolható. A konfliktust és az okát, valamint a cselekvő személyek indítékát érthetően kell leírni és cselekménnyel egy meséhez hozzákötni. A fő jellemeknek világosan felismerhetőeknek kell lenni. A film eszmei tartalmát és cselekményének társadalmi alapját meggyőzően kell leírni», (Püschel H. : Zu einigen Fragen des Filmurheberrechts, Neue Justiz, XIII. évf. 413. p. 1959.)

13. Géczy Kálmán : A szerzői jog bírói gyakorlata (Kézirat) 17. p.

14. U. o.

15. A Magyar Tervezet a Televízióról már tartalmaz rendelkezéseket, azonban ennek ellenére - tekintettel a szerény joganyagra és irodalomra is - nem tudunk részletesen foglalkozni vele.

16. A szerzőt a kizárólagos engedélyezési jog nemcsak a rádió sugárzásra nézve illeti meg, hanem minden más olyan eszközre, vagy szerkezetre nézve is, amely lehetővé teszi jeleknek, hangoknak, vagy képeknek vezetékek nélküli sugárzását. (Berni Egyezmény II/A cikk (1) bekezdés)

17. Dr. Palágyi Róbert : A magyar szerzői jog zsebkönyve, Bp. 1957. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 122 p. 1. bekezdés.

18. Hogy mennyire életszerű az itt felvetett probléma, bizonyítja az is, hogy a közelmúltban a texasi Corpus Christi rádió állomás bejelentette, hogy üzembe helyeztek egy olyan elektronikus berendezést, mely a rádió vagy televízió útján közvetítésre kerülő zene fölé emberi füllel nem hallható különleges frekvenciájú hangot sugároz, amely tönkrereszti az adásról készült magnófelvételeket. (Bögös L. : Mégis veszek magnót . . . Rádióújság 1962. I. 15.)

19. Géczy Kálmán : A szerzői jog bírói gyakorlata (kézirat) 17. p.

20. U. o.

21. Balás P. Elemér : Szerzői jogi reformtörekvések Bp. 1927. 34. p.

22. Szalai Emil : Az előadóművész védelme Jogállam 1932. 53. p.

23. Dr. Palágyi Róbert : A magyar szerzői jog zsebkönyve Bp. 1957. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó 82. p.

24. Dr. Palágyi Róbert : A magyar szerzői jog zsebkönyve, Bp. 1957. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 82. p.

25. Az Egyezmény brüsszeli szövege ezt a lehetőséget elvetette.

26. Írói mű bármely nyelvű fordítására a szerző beleegyezése nélkül történt többszörösítése, közzététele, vagy forgalombahelyezése a szerzői jog bitortlásának tekintendő. Szjt. 7. §.

27. A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve, Az 1959. évi IV. tv. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1959. 184. p.

28. U. o. 287. p.

122.

29. A dolgozatban hivatkozott szerzői jogi törvények az Állam és Jogtudományi Intézet hivatalos fordítása alapján a következők :
- Angol szjt. (az 1956. évi angol szerzői jogi törvény.)
- Bulgár szjt. (az 1956. évi 55. sz. tv.-el módosított 1951. évi 545. számú szerzői jogi törvény.)
- Csehszlovák szjt. (a szerzői jogról szóló 1953. évi december 22-én kelt 115. számú tv.)
- Francia szjt. (az 1957. évi március 11-es törvény. Az irodalmi és művészeti tulajdonról.)
- Lengyel szjt. (az 1952. július 10-i törvény a szerzői jogról)
- Magyar szjt. (az 1921. évi LIV. tv. a szerzői jogról.) Továbbiakban szjt.
- Magyar Tervezet (törvénytervezet a szerzői jogról).
- NDK Tervezet (szerzői jogi törvénytervezet.) Közzéteszi a Műv. Min. Berlin 1959. VEB . Deutscher Zentralverlag.
- Román szjt./ az 1956. évi 321. számú tvr. a szerzői jogról.)
- Szovjet szjt. (a szerzői jog alapelveinek új fogalmazásban való életbeléptetése. 1928.